

Viure un bombardeig

Material de suport a l'exposició "*I la mort va caure del cel. 80 anys dels bombardeigs franquistes a Manresa*"

(Extracte del web: [Viure un bombardeig](#))

memoria.cat

Associació Memòria i Història de Manresa

memoria.cat/edu

Carme Botifoll Benasat

Rosa M. Lóbez Rosell

Amb la col·laboració de
l'equip [memoria.cat/edu](#)

Fotografia de la portada: Imatge simulada dels bombardeigs sobre Manresa l'any 1938.
Publicada al diari Regió7, 17 de desembre del 2005.

Índex

1. Els bombardeigs a Catalunya, 1936-1939.
2. Els bombardeigs a Manresa.
3. La reacció de l'Ajuntament i de la població.
4. Els refugis.
5. Els objectius dels bombardeigs.
6. L'impacte dels bombardeigs.
7. Al món, avui.

1. Els bombardeigs a Catalunya, 1936-1939

Manresa, dimecres 21 de desembre de 1938

És un dia clar i assolellat d'hivern. A les 11.50 h sonen les sirenes que, com en altres ocasions, alerten la població. És l'hora de sortida de l'escola. Al migdia, a les 12.20 h, diversos avions (dues esquadretes de cinc aparells) volen sobre Manresa i llancen un centenar de bombes sobre la ciutat.

Molts municipis catalans van ser bombardejats durant la Guerra Civil. El que devia passar a cadascun d'ells és molt semblant al que es descriu anteriorment sobre la ciutat de Manresa. A continuació teniu la relació de tots els pobles i ciutats de Catalunya que van patir bombardeigs.

Tingueu en compte, però, que algunes ciutats van ser bombardejades diverses vegades. Per exemple, Barcelona va patir 385 atacs entre el 1937 i el 1939. Cap al final de la guerra, el 1939, Figueres fou bombardejada 6 vegades. Les ciutats amb un major nombre de víctimes foren Barcelona, Lleida, Granollers, Figueres, Tarragona, Reus, Badalona.

Bombardeig de Barcelona, 17 de març de 1938.
(Font: web ara.cat,14/07/2016, Fons Maluquer UB).

Municipis catalans bombardejats durant la Guerra Civil

Agramunt (Urgell)	El Bruc (Anoia)	Maldà (Urgell)	Sant Quintí de Mediona (Alt Penedès)
Aitona (Segrià)	El Masnou (Maresme)	Malgrat (Maresme)	Sant Quirze de Besora (Ripollès)
Alcarràs (Segrià)	El Morell (Tarragonès)	Manlleu (Osona)	Santa Coloma de Gramenet (Barcelonès)
Almatret (Segrià)	El Papiol (Baix Llobregat)	Manresa (Bages)	Santa Coloma de Queralt (Conca de Barberà)
Alp (Cerdanya)	El Perelló (Baix Ebre)	Marçà (Priorat)	Santa Margarida de Montbui (Anoia)
Amposta (Montsià)	El Prat de Llobregat (Baix Llobregat)	Martorell (Baix Llobregat)	Santa Margarida i els Monjos (Alt Penedès)
Anglesola (Urgell)	El Vendrell - Sant Vicenç de Calders (Baix Penedès)	Mataró (Maresme)	Sarrià de Ter (Gironès)
Arbeca (Les Garrigues)	Els Hostalets de Balenyà (Osona)	Mollerussa (Segrià)	Seròs (Segrià)
Arenys de Mar (Maresme)	Falset (Priorat)	Mollet (Vallès Oriental)	Sils (La Selva)
Artesa de Lleida (Segrià)	Figueres (Alt Empordà)	Monistrol (Bages)	Sitges (Garraf)
Artesa de Segre (La Noguera)	Flix (Ribera d'Ebre)	Montblanc (Conca de Barberà)	Solsona (Solsonès)
Avinyonet de Puigventós (Alt Empordà)	Gavà (Baix Llobregat)	Montgai (La Noguera)	Sort (Pallars Sobirà)
Badalona (Barcelonès)	Girona (Gironès)	Montgat (Maresme)	Tàrragona (Tarragonès)
Barbens (Urgell)	Golmés (Segrià)	Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre)	Tàrragona (Urgell)
Barcelona (Barcelonès)	Granollers (Vallès Oriental)	Organyà (Alt Urgell)	Térmens (La Noguera)
Bell-lloc (Segrià)	Guissona (Segarra)	Palamós (Baix Empordà)	Torredembarra (Tarragonès)
Bellpuig (Urgell)	Horta de Sant Joan (Terra Alta)	Pallers (Alt Urgell)	Torrelameu (La Noguera)
Bellvei (Baix Penedès)	Igualada (Anoia)	Palma d'Ebre (Ribera d'Ebre)	Tortosa (Baix Ebre)
Besalú (Garrotxa)	Juneda (Les Garrigues)	Ponts (La Noguera)	Tossa de Mar (La Selva)
Blanes (La Selva)	La Bisbal (Baix Empordà)	Port de la Selva (Alt Empordà)	Tremp (Pallars Jussà)
Bot (Terra Alta)	La Celler de Ter (La Selva)	Portbou (Alt Empordà)	Valls (Alt Camp)
Cabanelles (Alt Empordà)	La Garriga (Vallès Oriental)	Premià de Mar (Maresme)	Vandellòs (Baix Camp)
Calella (Maresme)	L'Albagés (Les Garrigues)	Puigcerdà (Cerdanya)	Verges (Baix Empordà)
Cambrils (Baix Camp)	L'Ampolla (Baix Ebre)	Puigverd d'Agramunt (Urgell)	Vic (Osona)
Campdevàrol (Ripollès)	L'Arboç (Baix Penedès)	Puigverd de Lleida (Segrià)	Vidreres (La Selva)
Canet de Mar (Maresme)	Les Borges Blanques (Les Garrigues)	Reus (Baix Camp)	Viladamat (Alt Empordà)
Cardedeu (Vallès Oriental)	Les Franqueses del Vallès (Vallès Oriental)	Riba-roja (Ribera d'Ebre)	Viladecans (Baix Llobregat)
Cassà de la Selva (Gironès)	L'Espluga de Francolí (Conca de Barberà)	Ribes de Freser (Ripollès)	Vilafranca del Penedès (Alt Penedès)
Castell d'Aro (Baix Empordà)	L'Hospitalet (Barcelonès)	Ripoll (Ripollès)	Vilagrassa (Urgell)
Castellidans (Les Garrigues)	Linyola (La Noguera)	Roses (Alt Empordà)	Vilanova i la Geltrú (Garraf)
Castelló d'Empúries (Alt Empordà)	Llagostera (Gironès)	Sant Adrià del Besòs (Barcelonès)	Vila-seca (Tarragonès)
Cervera (Segarra)	Lleida (Segrià)	Sant Celoni (Vallès Oriental)	Vilatenim (Alt Empordà)
Ciutadilla (Urgell)	Llorenç del Penedès (Baix Penedès)	Sant Feliu de Guíxols (Baix Empordà)	Vimbodí (Conca de Barberà)
Claravalls (Urgell)	Maçanet de la Selva (La Selva)	Sant Hilari Sacalm (La Selva)	Vinaixa (Les Garrigues)
Claverol (Pallars Jussà)	Maials (Segrià)	Sant Joan de les Abadesses (Ripollès)	
Cogul (Les Garrigues)		Sant Joan de Palamós (Baix Empordà)	
Corbera d'Ebre (Ribera d'Ebre)			
Cornudella (Priorat)			
Cubells (La Noguera)			

(Font: Dossier de premsa dels Actes commemoratius dels bombardeigs a Catalunya (1936-1939). Generalitat de Catalunya. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. Citat a Llusaà, Carles; Serra, Jaume. *Entre el soroll i el silenci: els bombardeigs franquistes a Manresa (1938-1939): proposta didàctica*. Manresa: Ajuntament de Manresa, 2009)

1. Subratlleu, en el llistat anterior, totes les poblacions que són capital de comarca.
2. Situeu les capitals de comarca subratllades en el mapa mut de Catalunya.
3. Busqueu un signe convencional que representi "població bombardejada", i situeu-lo en la comarca corresponent.
4. Compteu, en el llistat anterior, el nombre de poblacions de cada comarca que van ser bombardejades. Anoteu aquesta xifra a l'interior del signe convencional de la comarca corresponent.
5. Feu la llegenda del mapa (signes convencionals): capital de comarca, població bombardejada, nombre de poblacions bombardejades per comarca.
6. Poseu títol al mapa.

7. Observeu el mapa que heu confeccionat i traieu-ne conclusions.
8. Quin nombre total de víctimes hi va haver a Catalunya a causa dels bombardeigs? Consulteu aquest web.

memoria.cat/bombardeigs
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/>

2. Els bombardeigs a Manresa

Heu vist com els bombardeigs van afectar Catalunya, però la nostra ciutat o la nostra comarca també va ser bombardejada? Què hi devia passar?

Us proposem que feu una petita recerca que us permeti respondre els següents interrogants:

1. En quines dates va ser bombardejada Manresa? Quantes vegades va ser bombardejada?
2. Quins altres pobles de la comarca van patir bombardeigs? Quantes vegades els van patir?
3. Quin nombre total de víctimes hi va haver?
4. Podeu conèixer el nom i l'edat de les víctimes? Eren militars o població civil?

Podeu buscar informació en aquest web.

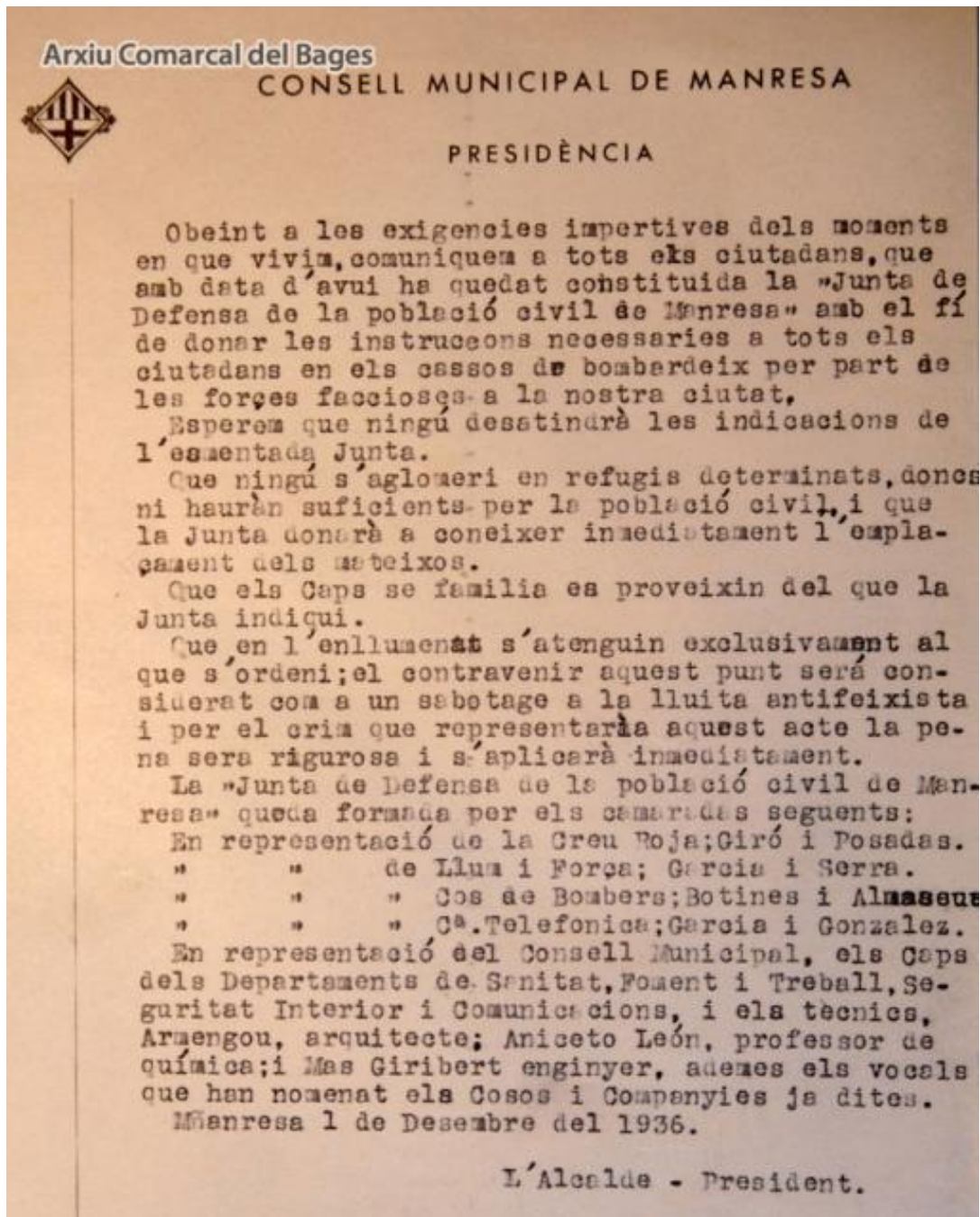
memoria.cat/bombardeigs
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/>

memoria.cat/bombardeigs. Els bombardeigs
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/els-bombardeigs-franquistes-sobre-manresa-1938-39>

memoria.cat/bombardeigs. Les 35 víctimes mortals
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/relaci%C3%B3-de-les-v%C3%ADctimes-dels-bombardeigs-franquistes-manresa-1938-1939>

3. La reacció de l'Ajuntament i de la població

El primer bombardeig que va patir Catalunya es va produir per mar contra la població de Roses el 30 d'octubre de 1936. Els bombardeigs per mar van continuar durant els últims mesos de 1936. A principis de 1937 l'aviació italiana inicià els bombardeigs sobre Catalunya. Arran d'aquest fet les ciutats catalanes es comencen a organitzar per prevenir-ne els efectes. Manresa fou una de les primeres a organitzar-se per defensar la ciutat i la tasca que es va portar a terme fou extraordinària. Llegiu el següent document.

(Font: web memòria.cat/bombardeigs).

1. Quin organisme es constitueix a Manresa per prevenir els efectes dels bombardeigs? En quina data?
2. Quin és l'objectiu principal, segons el document, de la constitució d'aquest organisme?
3. Qui en forma part?
4. Quina serà la principal actuació que es portarà a terme per prevenir els efectes dels bombardeigs sobre la població civil?

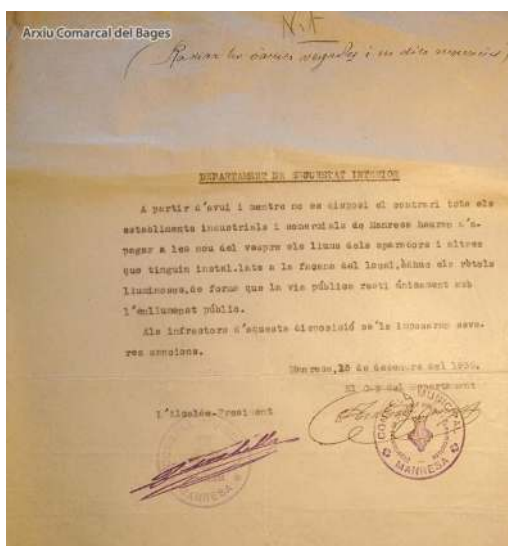
La Junta de Defensa donava instruccions molt concretes a la ciutadania sobre el que calia fer si es produïa un bombardeig.

Consulteu aquest web i llegiu els següents documents: la nota del Departament de Seguretat Interior de 15-12-1936 i l'Ordre de l'Alcaldia de 18-1-1937.

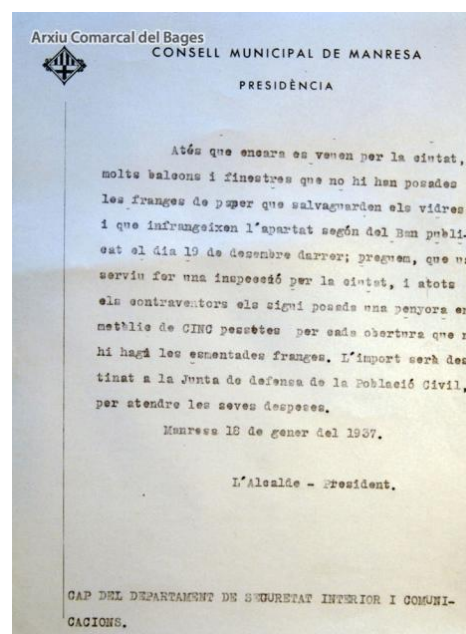

memoria.cat/bombardeigs.Documentos històrics. La Junta de Defensa i els refugis.
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/la-junta-de-defensa-i-els-refugis>

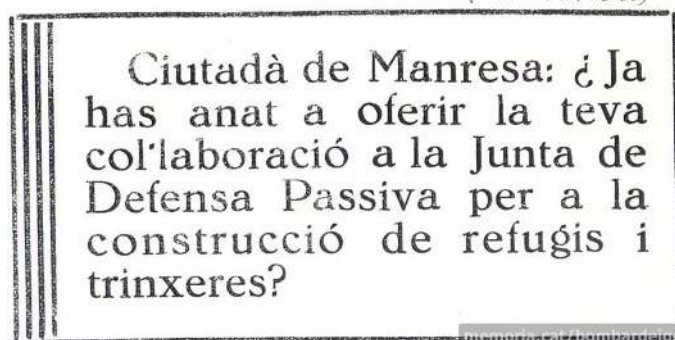
5. Quines altres recomanacions donen a la població per prevenir els efectes dels bombardeigs?

Nota del Departament de Seguretat Interior de 15-12-1936. (Font: web memòria.cat/bombardeigs).

Ordre de l'Alcaldia de 18-1-1937. (Font: web memòria.cat/bombardeigs).

Crida de la Junta de Defensa de Manresa
(Font: web memoria.cat).

La Junta de Defensa de Manresa va fer una tasca divulgativa molt important per sensibilitzar la població, però va ser una feina difícil perquè la majoria de la gent no es creia que la seva ciutat seria bombardejada.

Consulteu aquest web, i llegiu els següents documents que són una mostra de les dificultats que va tenir la Junta: la nota de la Junta de Defensa de 31-5-1937, la mostra d'una multa de novembre de 1937 i el text explicatiu de tota la tasca que van fer.

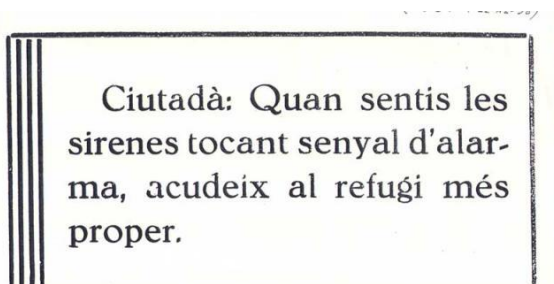
memoria.cat/bombardeigs. Documents històrics. La Junta de Defensa i els refugis
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/la-junta-de-defensa-i-els-refugis>

memoria.cat/bombardeigs. Els refugis
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/els-refugis-la-protecci%C3%B3-contra-els-bombardeigs-la-tasca-de-la-junta-de-defensa-de-la-poblaci%C3%B3-civil>

6. Quines dificultats i obstacles es va trobar la Junta de Defensa?
7. Quina reacció hi va haver per part de la població? Indiferència, solidaritat, col·laboració...?

4. Els refugis

Una de les actuacions de prevenció més importants que es va fer a moltes poblacions va ser la construcció de refugis antiaeris.

Crida de la Junta de Defensa de Manresa.
(Font: web memoria.cat).

Refugi antiaeri de la plaça Sant Domènec de Manresa. (Font: web memoria.cat/bombardeigs).

1. Feu una recerca per saber com va anar la tasca de construcció de refugis a Manresa. Quants se'n van construir? Quins edificis es feien servir com a refugi?
2. En un plànol actual de la ciutat, situeu on estaven els principals refugis.
3. Si vosaltres haguéssiu viscut els bombardeigs, a quin refugi hauríeu d'haver anat en sentir el senyal d'alarma, si teniu en compte el vostre domicili actual?

Podeu buscar informació a aquest web.

memoria.cat/bombardeigs. Els bombardeigs. Opuscle "Bombes franquistes sobre Manresa"(PDF).
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/descarregar-lopuscle-bombes-franquistes-sobre-manresa-pdf>

memoria.cat/bombardeigs. Imatges. Refugis.
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/imatges>

4. Com a resum de tot el que heu vist us proposem aquesta activitat: Imagineu-vos que sou la Junta de Defensa i heu de sensibilitzar la població. Confeccioneu un cartell publicitari amb totes les instruccions més importants que tothom ha de conèixer per defensar-se dels possibles bombardeigs. El cartell ha de causar impacte a la població. Per tant, feu servir dibuixos, fotos i eslògans. El podeu fer en grup i penjar-lo a l'aula.

5. Els objectius dels bombardeigs

Els bombardeigs sobre Catalunya tenien tres objectius principals. El primer, la destrucció d'infraestructures; el segon, servir de "conillets d'índies de l'aviació alemanya i italiana"; i el tercer, provocar impacte en la població civil.

Alguns documents relacionats amb el que va succeir a Manresa ens permetran confirmar aquestes afirmacions.

1. Quins eren, en general, els objectius materials dels bombardeigs? Consulteu aquest web.

memoria.cat/bombardeigs. Els bombardeigs. Documents històrics. Mapes
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/mapes>

memoria.cat/bombardeigs. Els bombardeigs. Documents històrics. L'espionatge sobre Manresa
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/espionatge-sobre-manresa>

2. Què vol dir l'expressió "servir de conillets d'índies de l'aviació alemanya i italiana"? Consulteu aquest web.

memoria.cat/bombardeigs. Els bombardeigs. Text explicatiu de Joaquim Aloy i Pere Gasol.
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/els-bombardeigs-franquistes-sobre-manresa-1938-39>

3. Quin tipus d'impacte es pretenia causar sobre la població civil amb els bombardeigs? Consulteu aquest web.

memoria.cat/bombardeigs. Vídeos de testimonis dels bombardeigs. Manuel Cano Navarro.
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/manuel-cano-navarro>

6. L'impacte dels bombardeigs

Els bombardeigs van tenir un gran impacte entre la població. A més de les conseqüències materials (cases i edificis enderrocats, pèrdues econòmiques...), van provocar, sobretot, un important nombre de persones mortes i ferides. Més enllà de les xifres, van suposar un alt cost personal en les persones que els van patir i en els familiars de les víctimes.

A través de la informació que podem obtenir d'entrevistes fetes a familiars de les víctimes mortals dels bombardeigs de Manresa, i de testimonis dels fets intentarem comprendre el patiment que els va suposar i com els van afectar.

1. Consulteu el web i escolteu a través dels vídeos les vivències de dos testimonis dels fets (Maria Farré Riera i Montserrat Camprubí Rovira) i de dos familiars de víctimes (Genís García Cano i Joan Falcó Gras).
2. Quins sentiments van provocar en les persones que els van patir?
3. De quina manera va canviar la vida d'aquestes persones després dels bombardeigs?

memoria.cat/bombardeigs. Vídeos de familiars de les víctimes. Joan Falcó i Genís García.
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/v%C3%ADdeos-de-familiars-de-les-v%C3%ADctimes>

memoria.cat/bombardeigs. Vídeos de testimonis dels bombardeigs. Montserrat Camprubí i Maria Farré.
<http://www.memoria.cat/bombardeigs/v%C3%ADdeos-de-testimonis-dels-bombardeigs>

Desperfectes en una casa del centre de Manresa, a conseqüència del bombardeig del 19 de gener del 1939.
 (Font: web memoria.cat/bombardeigs).

7. Al món, avui

Han passat 80 anys d'aquests fets i els recordem perquè no es tornin a repetir. Però, actualment, es produeixen fets similar en altres llocs del món? Us podeu imaginar per uns moments, com afectaria les vostres vides **viure un bombardeig**?

1. Feu algunes fotos que expressin el que és més essencial per vosaltres de la vostra ciutat i que estaria en perill en el cas de patir un bombardeig.
2. Feu una petita recerca sobre si, encara avui, hi ha llocs on es bombardeja la població civil i assenyalau en el mapa de la pàgina següent les principals zones en conflicte.
3. Reflexioneu sobre aquestes qüestions: Quines conseqüències tenen aquests conflictes per a la població civil? Quin paper hi tenen els països rics? Són neutrals o hi participen d'alguna manera? D'on surten les armes que alimenten aquests conflictes?
4. Es pot fer un paral·lelisme entre el que succeeix en els conflictes actuals i el que hem vist que va passar aquí durant la Guerra Civil? Compara alguna fotografia de la Guerra Civil amb la d'algun conflicte actual.
5. Doneu la vostra opinió sobre què podríem fer per acabar amb aquests conflictes.

Ciutat d'Alep (Síria), octubre de 2017
(Font: diari Ara, 11/11/2017).

